

irányt mutatott, túléli s jól mondja egyik követője: ami a veszteség gondolatában vigasztalhat, az, hogy bevégezte a munkát, melyre vállalkozott.¹

(Kolozs-kara.)

Imre Lajos.

A leányiskolai ifjúsági könyvtárak.

A világháború előtt nagyon sokat tekintettünk a nagy nemzetekre, mintaképeinket láttuk bennök, századokon keresztül igyekeztünk utólélni azokat művészetben, tudományban, szellemben egyaránt. A tanító-lelkességgel festette növendékei elé a «művelt nyugat» boldogságait s ami új volt az ő pedagógiájukban, az nekünk mindjárt jó is volt, jóformán kritika nélkül alkalmaztuk.

Ezeknek egyike az ifjúsági könyvtár is. A gyönyörű angol és belga olvasó-szobák, az olasz és francia mesedélutánok lebeghettek azok szemei előtt, akik nálunk az ifjúsági könyvtárakat és olvasó-szobákat megteremtették. Rousseau elve, hogy a gyermek a «Robinson»-on kívül más könyvet ne olvasson, hamarosan az elavult eszmék lomtárába vándorolt. Az iskolák megteltek gyönyörű könyvekkel. Nagy szellemek és ügyes tollú, könnyű fajsúlyú írók kerültek egymás mellé a könyves polcon. Az ifjúság olvasott s a világ békében folyt tovább a műveltség és haladás virágos partjai között. Az emberiség boldog volt, mert azt hitte, hogy a nagyszerű találmányok, a nagy eszmék, a csodás fejlődések békés korszakában él.

Azonban jött a háború s ez felszínre vetett mindent, ami a «modern» emberi lélekben rejtőzött. S itt látjuk, hogy a kultúra, az ideák mivé lettek?! Ez a sok bűn, ami változatosságában felülmulja a legtar-
kább képzeletet is, nem pár hónap eredménye. Kell, hogy ennek gyökerei már a gyermekkorba nyuljanak vissza! S kik vezetnek a bűnösök között? Fájdalom, legnagyobb részt olyanok, akiknek mindenük megvolt, hogy a rossztól védjék magukat. Ezeknek gyermekkorukban milyen válogatottnak kis társaságuk lehetett! Talán egyik-másik azt sem

¹ Meumann életéről és munkáiról bőven szól: *Zeitschrift für pädag. Psych. und exper. Pädagogik* 1915., *Archiv für die gesamte Psychologie* 34. Bd. 2. Heft (G. Störing), továbbá *Pädagogische Blätter* 1915. (R. Seyfert), *Die deutsche Schule* 1915., *Neue Bahnen* 1915. (R. Moede), *Archiv für Pädagogik* 1915. 6. H. (M. Brahn) stb. Magyarul: *A Gyermek* 1915 (Nagy L.), *Athenaeum* 1915, 1—2. f. (Révész G.). *Népművelés* 1915, (Weszely Ö.), *Néptanítók Lapja* 1915 (Málnai M.). Legutolsó munkáiról l. *M. P.* 1915: 299. és 379. ll. — *A szerk.*

tudta, mi a játszótárs? Szép könyveket kapott, mert hiszen a «jó könyvek a legjobb barátok». — De hát mind «jó barát»-e? Nézzünk szét iskolai könyvtárainkban! Megnyugtató kép: mesék, mondák, elbeszélések, regények a legjobb íróktól. Ebben nem lehet hiba? Különösen a mese; a bájos, egyszerű mesé! Még mi is szeretjük.

Pedig nem olyan ártatlan kis portéka ez, amilyennek látszik! Különösen nem az igazi «népmese». Egypár ilyen gyűjtemény került már kezembe, de bizony nem nagy örömem telt benne. Irodalmi és néppszichológiai szempontból természetesen igen értékesek, de morális értékük vajmi csekély. Nemcsak durva, néha pedig valósággal erkölcstelen meséjük bántó, de azért is veszedelmesek, mert nem jól jellemzik a népet. A tanultabb, mondjuk így: az úri osztály többnyire gúny és goromba tréfa tárgya. Az «úr» leginkább buta, gőgös, rosszindulatu, akinek póruljársán igazi kárörömet érez az olvasó. Fájdalom, ennek a mesefajtának megvan a maga szomorú történelmi oka, de ezt a gyermek, még kevésbé az egyszerű szülők gyermeke, nem ismeri.

A műmesék legtöbbje sem érdemli, hogy a serdületlen gyermekek lelkét sokat tápláljuk vele. Ennek több az oka; először is: ne tüntessük fel úgy az életet, ahogy az nincs. Nem ismerek helytelenebb valamit, mint a gyermekleányok úgyis ábrándozásra hajló lelkét a «prince Charmant» képével festeni tele. Sas Ede kedves költeménye, a «Csipkerózsza» ügyesen gúnyolja ki az álmodozó, tündérr királyt váró kisasszonykakat, de még igazán nem az a legnagyobb szerencsétlenség, amely a vers Csipkerózsikáját a kövér krájlzer szeméjében éri. A sok elégedetlen, magát egyszerű sorsába beletalálni nem tudó leány, a festett világ után rajongók, a fájdalom, oly hamar lejtőre jutott gyermekek fejét talán a zsenge korban oly mohón olvasott aranyos, csipkés ruhában járó, tétlen-életű királykisasszonyok is elkábíthatták. A mese üdítő, élvezetes, szinte lelket vidító szórakozás; de inkább csak a felnőttnék. Nem, nem a gyermekeknek. Sokan azt hiszik, hogy az édes likőr nem árt a fiataloknak. Dehogy nem: épp' úgy, mint a hitvány pálinka. Csak illatos, kívánatos, ártatlannak tetszik, de nekik azért méreg. A mesefajták közül egy van, amely a nagyobb gyermekek kezébe is való: a tanító mesék. Igen, inkább ezek, amelyek megszerettetik velük az állatvilágot, mint a gyönyörű, de még átdolgozottan sem gyermekeknek ajánlható «Ezeregy éj meséi», vagy a szelid, bájos Andersen-mesék legtöbbje, amelyekben sűrűn szerepel a gonosz mostoha és mindenféle vonatkozásban a szerelem. Hát még az izléstelen Hüvelyk Matyi (ez pedig némelyeknek nagyon tetszik; láttam már olvasókönyvekben is) vagy a kis Klaus és a nagy Klaus épenséggel nem erkölcsnemesítő története, a «Hetet egy csapásra», s még ki tudná elsorolni azt a közzsájon forgó sok mesét,

ahol a legnagyobb hazug, a leglustább, a legbutább, de a legravaszabb viszi el a pálmát és a — királykisasszonyt! Még a népszerű Hófehérke, Hamupipóke, Szamárbőr és a legtöbb kedves gyermekszobai ismerős is rejt magában veszedelmes gondolatot. Ezek ugyanis a testi szépséget, — amelyet különösen a szép ruhák juttatnak érvényre — mint valami főerényt mutatják be. Így azután a hiúság iránt oly fogékony kis lelkek a testi szépséget tartják a legértékesebb, a legkívánatosabb isteni ajándéknak. Mennyi tépelődés, titkos bánat előidézője lehet a Hófehérke-arc, a Hamupipóke-láb, az aranyhaj, a holdsugárszín ruhák.

Úgy szeretnők, ha minden olvasmány az erkölcsöt, a lelk i nemesedést szilárdítaná meg az ifjúságban; a mesék között igen kevés célozza ezt. Nagyon sok a mesterkelt; az ilyen pedig a gyermekszobába nem való, ott csak a természet és a természetesség van helyén. Tíz éves koráig ne olvasson a szükségeseken kívül semmit a gyermek. Szabad óráiban játsszék, szeresse meg a növényeket, állatokat, képben vagy természetben, ahogy lehet. Szaladgáljon, mulasson a szobában; hiszen oly rövid az az idő, amelyben ezt teheti. Olvasni hatvan éves korában is olvashat, de vigan ugrándoznia emberek előtt bizony csak igen szűkre szabott korig lehet.

Ha nagyobb lesz, olvashat. De mértékkel. Szép, rövidebb ifjúsági olvasmányokért nem kell a szomszédba mennünk, bár — mert hiszen az irodalommal nem viselünk háborút — D'Amicis «Sziv»-ét, Jules Lemáitre gyönyörű, vallásos meséit, Dickens-t, Mark Twain «Koldus és királyfi»-át, Hoffmann Ferenc és Schmied Kristóf kissé érzelmes, de igen nemes célzatú elbeszéléseit, Defoe «Robinson»-ját, Lagerlöf Zelma legendáit, stb. mindig szerethetjük. Kívánatos azonban, hogy ott, ahol ezeknek művei megvannak, legalább ugyanannyi legyen a gyermekeknek író magyar literátorok könyveiből. Itt már olvashatják a kitűnő magyar monda- és regegyűjteményeinket is. A német ifjú az ő mondaviláguk megismerésével edzi lelkét igazán «germánná»; mi a magyar szellem, a magyar őserő legtisztább forrásait keressük meg.

Nem vagyok barátja az ifjúság számára átdolgozott remekműveknek sem. Vagy teljes alakjában olvassanak valamit, vagy sehogy. Ez az átdolgozás épen olyan, mint mikor klasszikus dallamra valami gyermekjáték szövegét dalolják és époly boszantóan komikus, mint az iskolák számára szemérmesen átdolgozott magyar dalok, ahol «babám», «galambom», «szeretöm» helyett «anyám»-at és «pajtásom»-at énekelnek. Az átdolgozás semmi célt nem szolgál. A tárgy iránya, meséje mind megváltozik, mert a gyermek ártatlan lelkéhez kell idomítani. A jellemzések, leírások nagyrésze elmarad; a jellegzetes, de csak felnőtteknek való epizódokat, fordulatokat átalakítják, sőt egészen ki is hagyják. Az egész mű értelmetlen, hiányos félcelmennyé lesz.

A nagyobb gyermek csodálkozik, mikor azokat a világremekek között emlegetjük — és igaza van.

Szeretném az ifjúsági olvasmányok korát minél hosszabb időre kitolni. Az a mód, amelyen most a 13—15 éves gyermekeleányok «művelik magukat», nem jó. Harmadik-negyedik polgáriban már versenyeznek abban, ki olvasott több regényt. Otthon, az iskolában — pad felett és pad alatt — a regényolvasás járja. De hiszen a tanterv elő is írja! Ez nagyon igaz, de mondhatom, kényes dolog a gyermekeleánynak való regényolvasmányt előírni. Különösen Jókai Mór az, akit regényei után kell jobban megismertetni. Tudom, különösnek tűnik fel, ha azt mondom, hogy a kedves, a népszerű, a nagy mesélő, irodalmunk remeke nem a zsege ifjúság számára írt. Elbeszélései között van igen sok ifjúsági könyvtárba való, de regényeit tekintve, nem merem állítani, hogy mind csupa erkölcs. Haszontalan férfiak, léha leányok, házasságtörő asszonyok szép számmal vonulnak fel érdekes regényeiben. Hugo Victort, Tolstoit, Zolát bizonyára nem adnók a kis leányok kezébe. Akkor hát miért kell nekik oly korán megismerniök — hogy csak a legismertebbeket említsem — Brazovics Athaliet, Korponainét, a Mayer leányokat, Bálvándynét, Plankenhurst Alfonsinet, stb., akiknek bűbajos alakja majdnem több hatással van rájuk, mint a másik hősnő tiszta, rokonszenves, de többnyire passzív szerepet játszó személye. Nem prüderia ez. Az élet — sajnos, igaz — tele van ilyen és még ilyenebb alakokkal, akikkel néha még érintkeznünk is kell. De ne mi vezessük ki készakarva idő előtt a fiatal leánykákat és fiukat a tisztaság, az élet-nemismerés boldog paradicsomából!

Hát még a komoly, nehéz irányregények! Sok ifjúsági könyvtárban láttam már br. Kemény Zsigmond és br. Eötvös József műveit; köztük a «Karthausi»-t is, a «báratnak könyvét». Amilyen nagy értékek ezek a felnőtt olvasó-közönségre nézve, éppen oly céltalan, hogy az éretlen ifjúságot virágos kert helyett pompás, műremekekkel teli, azonban ijesztően komor gótikus templomba vezessük. Erre azt mondhatnák: hozzá kell szoktatni a gyermeket a komolyabb művekhez is! Erre a célra igen jók az útirajzok, útleírások, Gáspár Ferenc, Cholnoky, Ágai Adolf stb. könyvei. Általános tapasztalás, hogy nagyon szeretik a gyermekek az «utazásokat». Ha a földrajzot megszerették, bizony nem lapozzák át felületesen az útirajzokat sem. Az útleírások becsét nemcsak pedagógusok, de maguk a költők is elismerték. Csak Csokonaira hivatkozom, aki «A lélek halhatatlanságá»-ban is hangoztatja ezt a nézetét:

«Boldog! ki a tündérrománok helyébe
Utazók írásit forgat a kezébe»

és az ilyen műveknek ismeretet nyújtó, nemesítő hatását fejtegeti. Ugyanez áll a fizika, természetrajz, történelem nyomán való megkedveltetésre is. Sokan lekicsinylik a «fantasztá» Jules Verne-t. Nincs igazuk, mert bár tagadhatatlan, hogy itt-ott túloz, de ügyesebben, népszerűbben senki sem használta fel írói tehetségét, hogy nemcsak gyönyörködtessen, de játszva tanítson is. Ne számúzzuk tehát a könyvnyelvből, lehetőleg azonban illusztrált természettudományi műveket, monográfiákat, életrajzokat. Jó vezetés mellett kedvvel fogja ezt az ifjúság olvasni. És nem többet ér-e, ha az ifjú Magyarország járatosabb lesz úgy a reális, mint az ideális tudományokban, amit a köz és maga hasznára fordíthat, mintha X. úr és Y. kisasszony szerelmi történetén ábrándozik, megsiratja a szenvedő ártatlanság szomorú sorsát, halált kíván a cselszövőre. Ebből kinek van haszna? Ha mindenáron pihentetni akarja szellemét és nem kíván komolyabb dolgokkal foglalkozni, menjen és olvasson a természet gyönyörű, meguntathatlan könyvében, ha teheti, dolgozgasson ott, vagy végezzen üdítő testgyakorlást.

Ép, edzett test; ruganyos, üde lélek, amelyben egyensúlyban van a józan, reális felfogás az ideális, fenköltebb eszmékkel; tiszta érzelmek, istenfélelem s mindenekelőtt sok-sok emberszeretet, ez tudja boldoggá tenni a jövőben élőket. Nem az érzelgés, mely fél a szenvedéstől, de nem is a vakmerő, zord, haláltosztó és haláltmegvető bátorság fogja ezeket kormányozni, hanem az *igazán művelt* embert jellemző meggondolás és megértés. Ilyeneket nevelve, a fiatalság érzelmeit és izlését a jó és nemes felé irányozva, mi is hozzájárulunk annak az alapnak megszilárdításához, melyen az «örök Béke» épül fel.

Kerékyártó Ilona.

IRODALOM.

Claparède Ede: Gyermekpszichológia és kísérleti pedagógia.

Fordította *Weszely Ödön*. Néptanítók Könyvtára 49—50. füzet. Budapest, 1915, Lampel R., n 8°, 255 lap, 2 kor.

Claparède e könyve egyike ama néhány munkának, mely a gyermekpszichológiát igazán objektív szempontból tárgyalja. Újabban, különösen a német irodalomban, számos ilyen természetű munkával találkozunk; ezek azonban naggyobbára csak pszichológiai kézikönyvek és a pedagógiához csak annyi a közük, hogy egyes fejezetek végén pedagógiai alkalmazásokat közölnek és nagy hiányuk, hogy a gyermektanulmányi vizsgálatokat nem tárgyalják szerves összefüggésben. Claparède munkája merőben eltér ettől a típustól; benne a pszicho-